

Хоча у свідомості читача образ Воланда пов'язується з уявленнями про диявола (для людини християнської епохи саме диявол – носій зла), Булгаков, залишивши за Воландом лише зовнішні риси диявола, спростовує це уявлення. Зло в світі не від диявола, а від людини. А сатана – носій принципу справедливого суду, здійснюваного після життя людини.

В одному з останніх розділів роману до Воланда, за дорученням Ісшуа Га-Ноцрі, приходять Левій Матвій просити за Майстра: “Я к тебе, дух зла и повелитель теней...” – Ты произнес свои слова так, – замечает Воланд, – как будто ты не признаешь теней, а также и зла. Не будешь ли ты так добр подумать над вопросом: что бы делало твое добро, если бы не существовало зла, и как бы выглядела земля, если бы с нее исчезли тени?” [4, с. 349].

Без гри світла й тіні, без вигадки, без надзвичайностей і загадок, на думку Булгакова, життя не може бути повне. А все це вже проходить по відомству сатани, повелителя тіней.

Булгаківський диявол не сіє зло, а тільки оголяє його при світлі дня, таємне роблячи явним. Це його стараннями всяке людське діяння відкидає свою тінь – чи привабливу, чи потворну або зловісну.

Сцена в залі вар'єте чудово розкриває роль Воланда. Цей зал булгаківський Воланд перетворив на лабораторію по дослідженню людських слабкостей. Тут проявились жадібність публіки та її вульгарність, які особливо виявляються в той момент, коли на здивованих глядачів посипався “грошовий дощ”. Ось як виглядає ця сцена: “...кто уже ползал в проходе, шаря под креслами. Многие стояли на сиденьях, лоя вертлявые, капризные бумажки” [4, с. 124]. Через гроші люди вже були готові накинутися один на одного.

Висновки. Образ Воланда виступає каталізатором подій роману та лакмусовим папірцем людських душ. У своїх діях та словах булгаківський сатана вищий та людяніший за сучасників автора. Добрий та справедливий, воістину величний геній зла.

Очевидний, на перший погляд, парадокс у зображенні Михайлом Булгаковим “князя темряви” насправді є філософським баченням проблеми добра і зла, їх сутності.

У романі Воланд виступає в ролі найчеснішого судді, якого не можна підкупити і який віддає кожному належне. Він не є винуватцем людських проблем, спокусником (як зазвичай зображують сатану). Диявол тут є частиною світу. Він – рука Ісшуа.

Дехто із християн можуть трактувати роман як ересь та богохульство (саме через зображення диявола у позитивному світлі). Але “Майстер і Маргарита” не претендує на канонізацію, і в кінцевому результаті автор через образ сатани доносить до читача важливість віри.

“Рукописи не горять” – ці слова Воланда стверджують віру в людину, її можливості та невмирущість християнських ідеалів.

Література

1. Бобрыкин В.Г. Михаил Булгаков. – М.: Просвещение, 1991. – 208 с.
2. Воланд – Булгаковская энциклопедия [Електронний ресурс] режим доступу до статті: http://old.bulgakov.ru/v_voland.html
3. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. Т. 1: А-К / За ред. Н. Михальської та Б.Щавурського. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 824 с.
4. Булгаков М.А. Мастер и Маргарита: Роман / Вступ. статья П. Николаева; Художн. Д. Бисти. – М.: Худож. лит., 1988. – 384 с. (Классики и современники. Сов. лит-ра).

Ходня К.Г.

*Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
Науковий керівник – доц. Тарасова Н.І.*

Тема кохання в ліриці трубадурів

У XII столітті як результат появи рицарства формується куртуазна література, чільне місце в якій посіла любовна лірика. Рицарство об'єднало в собі шляхетні елементи феодального світу. Із рицарських обітниць сформувався цілий кодекс моральності для рицарства, котре виникло і виявилось у найбільш вишуканих своїх формах у Франції, зокрема у Південній Франції.

Рицарська поезія не втратила своєї актуальності і в наш суперечливий час, коли в суверенній, самостійній Україні ще не завершився процес формування української самосвідомості.

Мета нашої роботи – дослідити тему кохання в поезії трубадурів, виділити основні жанри та тематику їх любовної поезії.

Колискою куртуазної поезії слід уважати Прованс – велику незалежну державу, розташовану між Іспанією та Італією. Тут у XII ст. при дворах заможних феодалів виникає поклоніння жінці,

ідеалізуються високі любовні почуття. Поет вже не так охоче прислуховується до брязкоту мечів, як до ударів палкого людського серця. Ключовими засадами куртуазії стають доблесть, радість, гармонія. Саме з культу Прекрасної Дами починається куртуазна поезія. Коханню були присвячені усталені канонічні форми – кансона, альба та ін.

Для Франції XIIст. – епоха розквіту схоластичної вченості. У 1200 р. засновується Паризький університет, який стає найбільшим центром науки у Європі. Разом із богослів'ям тут вивчаються твори Арістотеля, Вергілія, Овідія, Горація, Цицерона та інших.

Усіма визнаною володаркою поезії стає любов, а її вірною супутницею – прекрасна дама. Вона надихає поета і пробуджує силу до творчості. Недарма один із найталановитіших тогочасних поетів Бернант де Вентадорн говорив: *“Коль не от сердца песнь идет, Она ни стоит ни гроша, А сердце песни не споет, Любви не зная совершеной”* [7, с. 12].

Провансальські поети називались трубадурами. Рукописи зберегли близько 500 імен, з них 40 – найбільш знаменитих. До нас дійшло близько 2540 пісень [2, с. 7].

Провансальські співці вперше в середньовіччі відображають у систематично розробленому колі ліричної поезії проблески індивідуалізму, прагнення звільнення особи до свободи від схоластичної рутини [1, с. 24]. Вони цілеспрямовано прагнули досягти професійної майстерності й оригінального стилю. Змагаючись між собою, поети наполегливо працювали над метрикою, строфікою, римою, мелодією. Не випадково в їхньому постійному вжитку немало слів, таких як “кувати”, “опрацювати”, “тесати” та ін. М.С.Шаповалова, Г.Л.Рубанова, В.А.Моторний поділяють трубадурів на дві стильові групи:

1. “Trobar leu” – “ясний стиль”. Представниками цього стилю були Гіраут де Борнейль, Бернант де Вентадорн, Бертран де Борн. Характерною рисою цього стилю є інтерес до формальної сторони поезії, віртуозність. Цінність твору – в його доступності для всіх.

2. “Trobar clus” – “замкнутий стиль”. Представниками цього стилю були Арнаут Даніель, Маркабрюн. М.С.Шаповалова називає цей стиль “темним”, він виникає раніше за “ясний”. Його представники прагнули до ускладненої поетичної форми [5, с. 86].

Центральною в ліриці трубадурів є тема кохання. Любов сприймається поетами як вище благо, а здатність кохати – як обов'язковий показник душевної досконалості та куртуазної доблесті. “Висока” любов була модною і престижною у рицарському колі. Велике значення для трубадурів мала тема Бога (саме Бог відіграє важливу роль у стосунках між закоханими; Бог створив жінку у поезії трубадурів).

У коханні трубадури виділяли чотири ступені: перший – вдаваний, другий – благаючий, третій – прославляючий, четвертий – насолоджуючий. Гіраут Рікбор називав ці ступені по-іншому – честь, скромність, служіння, терпіння. Гіраут де Галарсон називає три види кохання: кохання, яке оспівували трубадури, любов до батьків, любов до Бога. Трубадури наділяли кохання такими епітетами, як “вишукана”, “хороша”, “багата”, “брехлива” [8].

Найпоширенішими мотивами в поезії трубадурів є мотиви нещасного кохання, війни та кохання, любові-гри та мотиву сновидінь, марень: *“Отогнал он сон ленивый, Забытье любви счастливой”* [4, с. 258].

Поезію трубадурів неможливо проаналізувати без художніх засобів. Такі трубадури, як Гіраут де Борнейль, Бернант де Вентадорн, Бертран де Борн використовували у своїх віршах такі постійні епітети, як “прекрасна дівиця”, “довірлива дама”, “гарна дівиця”. Джауфре Рюдель в канцоні використовує порівняння: *“I чуть слова її, мов спів”* [4, с. 255]. У поезії цих трубадурів зустрічаються такі стилістичні фігури, як анафора: *“И ясный день как будто потемнел, И мрачен мир, исполненный печали.”* [4, с. 259], епіфора: *“Мені під час травневих днів Приємний щебет віддалік, Зринає в пам'яті без слів Моє кохання віддалік.”* [4, с. 255], рефрен: *“Дорогая! Сиротливо Я уйду, храня ревниво В сердце образ горделивый, Вкус лобзаний на устах. С вами вечно я в мечтах! Ах! Страж кричит нетерпеливо: Живо! Уходите! Настает Час рассвета! Дорогая! Сердце живо В муке страстного порыва – Тем, что свет любви неживой Вижу я у вас в очах. А без вас я – жалкий прах! Ах! Страж кричит нетерпеливо: Живо! Уходите! Настает Час рассвета!”* [4, с. 259]. Бернат де Вентадорн писав поезію у жанрі тенсоні, використовуючи пряму мову та діалоги: *“Мовив я їй на хвилину – Любо, мете без утину! Вас занесе, мов билину. – Пане, – сказала дівиця, – Змалку здорова, не згину”* [4, с. 257]. У сервентах Бертрана де Борна помітним є використання риторичних запитань: *“Невже святой мене скарав, Щоб мучивсь я в страшнім борні?”* [4, с. 256].

Метрична система віршів трубадурів – силабо-тонічна, строфіка вражає своєю різноманітністю – до 1000 строфічних форм.

В. Забудько виділяє можна поділити на дві групи жанрів поезії трубадурів:

1) любовні жанри: канцона, альба, пасторела, балада (прованс. *balata* – “танцювальна”) – пісня, що має спільні корені з хороводними піснями; ескондідж (прованс. *escondig* – “виправдання”) – пісня, в якій поет виправдовується перед своєю дамою; дескорт (прованс. *descort* – “розбіжність”) – пісня з хаотичною композицією, що передає нестійкий, невпевнений стан поета; сірена – вечірня пісня;

2) жанри, за допомогою яких поети висвітлювали політичні та соціальні питання: сирвента, плач, тенсона, партімен (прованс. *partimen* – “поділ”) – пісня-діалог, диспут на художні, психологічні чи філософські теми; коханню відводилося тут друге місце.

Альба (прованс. *alba* – “світанок”) – пісня ранкової зорі, прославляє щасливу взаємну любов. Рицар таємно проникає до своєї дами. Зброєносець чи друг рицаря до ранку стоїть на варті та попереджує коханців про прихід світанку, коли рицар повинен залишити даму, щоб не кинути на неї й тіні підозри. Про любов рицаря, про красу та гідність його дами звичайно розповідає страж. У рефрені кожної строфи повторюється слово “зоря” або “світанок”, що також відрізняє альбу від інших жанрів: *“Страж кричить нетерпеливо Живо! Уходите Настаєт! Час рассвета!”* [4, с. 259]. В альбах відображені справжні, щирі почуття, земне кохання майже без куртуазної деталізації.

Кансона (канцона) – пісня про любовні страждання, яка вирізняється складною побудовою строфи. Найвидатнішим представником канцони був Бернарт де Вентандорн (1140-1195). Походив з Лімузину, замку Вентадорн. Роду він був простого, був сином службовця, що топив піч, де випікали хліб для всього замку. Була у віконта Вентадорнського дружина, юна, шляхетна та весела. Велику радість надавали їй і кансони Бернарта, і він сам, і ось полюбила вона його, а він її. І став він у піснях своїх та кансонах вихвалити її, і своє кохання до неї, і її гідність.

Тому його натхненна творчість пронизана темою служіння вельможній та неприступній дамі. Дама не помічає страждань, мук закоханого в неї поета: *“Вже не повернусь я, друзі, в рідний дім, В наш Вентандон: вона гордує мною. Де ждав її дарма в огні палкім, Для мене більш нема там супокою”* [5, с. 89]. Свіжість віршів і мелодії поета надзвичайно цінували романтики.

Іншим представником канцони був Джауфре Рюдель (1140-1170) – сеньор Блайї, шляхетний чоловік. Заочно покохав він графиню Тріполітанську. Склав він про неї багато пісень. І так він хотів побачити її, що пішов у хрестовий похід та став плисти морем. На кораблі здолала його тяжка хвороба, вирішили, що він вже помер та, як привезли до Тріполі, поклали його, наче мертвого, у будинку для подорожніх. Графині ж дали знати про це, і вона прийшла до нього, до самого його ліжка, та взяла у свої обійми. Так він і помер, у неї на руках. І звеліла вона поховати його з великими почестями біля храму тамплієрів, сама ж із великої скорботи по ньому того ж самого дня постриглася у черниці.

Джауфре Рюдель оспівав так звану “дальню любов”. Природу і кохання поєднував в одне ціле: *“Мені під час травневих днів Приємний щебет віддалік, Зринає в пам'яті без слів Моє кохання віддалік”*. Часто вживає епіфору: *“Кохання тишить віддалік. Далеко до її країв. Даремно мріять віддалік”* [4, с. 255]. Обожествляє прекрасну даму, називаючи її неземною.

Плач – подібний до сирвенти, виражає сум поета з приводу смерті поважної або близької людини. Характерним прикладом плачу є вірш Бертрана де Борна, в якому він сумує з приводу смерті Генріха Плантагенета – сина короля Генріха II, який мав надзвичайну популярність у народі: *“Наш век исполнен горя и тоски, Не сосчитать утрат и грозных бед. Но все они ничтожны и легки Перед бедой, которой горше нет, – То гибель Молодого Короля”* [4, с. 259].

Сирвента – строфічна пісня, яка розробляє теми політичні або суспільні. Жанр сирвенти особливо поширюється в XIII ст. Видним її представником був Бертран де Борн (1140-1215) – володар замку Аутафорт в єпископаті Перигорському. Безперервно воював він із своїми сусідами – графом Перигорським та віконтом Ліможьським, з братом своїм Костянтином та з Річардом, доки той був графом Пуатьє. Був він звитязний лицар та хоробрий вояк, куртуазний шанувальник дам та прегарний трубадур, обізнаний у законах ввічливості та солодкомовний, який однаково вмів писати про добро та про лихо.

Трубадур-феодал не приховував страху, зневаги та ненависті до простого народу (віланів), вважаючи, що в інтересах рицарства треба народ тримати “у чорному тілі”: *“Люблю я бачить, як погнав Юрбу озброєний загін, Як мчать отари серед трав, А військо лине навздогін...”* [5, с. 90]. Данте прихильно ставився до поезії трубадурів, але в “Божественній комедії” помістив поета як винуватця й надихача кровавих конфліктів у восьме коло пекла, де він стоїть, тримаючи в руках свою відсічену голову [6, с. 54].

Проти користолюбства та запродавства папського двору у сирвентах сміливо виступив Гійом Фігейра (1215-1250): “Риме, ти робиши багато за гроші підлоти і злочинів і не боїшся бога... Зовні ти подібний до невинного ягняти, а всередині ти хижий звір, коронована змія, виплід ехидни” [5, с. 91]. Жанр сирвенти особливо поширюється в XIII ст.

Маркабрюн (1140-1185) був представником **пасторели**, трубадур-плебей, який, зневажливо ставлячись до платонічного схилення перед дамою, оспівував скромність простої дівчини. Пасторела – лірична п'єса, яка зображує зустріч лицаря з коханою та їх суперечку. Головна героїня – пастушка: “Вчора в вечірню годину Стрів я дівча біля тину, Просту пастушку невинну” [4, с. 257]. Пасторела у формі діалога між юною пастушкою та лицарем. Любов зображується як гра.

Тенсона – віршований діалог двох поетів. Прикладом може слугувати тенсона між Гіраут де Борнелем і Раймбаутом III, графом Оранжским. Раймбаут, прихильник “темного стиля”, дивується, чому Гіраут засуджує цю манеру. Гіраут відповідає, що поет повинен бути вільним. Але Раймбаут не погоджується, говорячи, що він творить тільки для обраних: “Гіраут! А для мене пустяк, Широко ль песня потечет. В стихе блестящем – мне почет. Мой труд упрям, И – буду прям – Я всем свой золотой песок Не сыплю, словно соль в мешок!” [3, с. 79].

Перекладом творів трубадурів займалися М.Терещенко, В.Динник та ін. Найчастіше вірші перекладають тристопним дактилем із хореем:

Любко, ви надто ляклива, –
Може привикнути дівка
Навіть найбільш вередлива.

Лірика трубадурів розвивалась протягом ста п'ятидесяти років – у XII – XIII ст. Класичним періодом їх творчості є остання четверть XII ст. Окрім самих віршів трубадурів до нас дійшов збірник їх біографій, оповитий немалою кількістю легенд.

Література

- Гвоздев А.А. История западно-европейской литературы. Средние века и Возрождения. – М.: Высш. школа, 1935. – С. 23-28.
- Забудько В. Своєрідність лірики трубадурів // Зарубіжна література. – 2005. – № 46. – С. 7-9.
- Лирика трубадуров и труверов // История зарубежной литературы. Средние века и Возрождение / М.П.Алексеева, В.М.Жирмунской и З.И.Плавскина. – М.: Высш школа, 1987. – С.74-84.
- Поезія трубадурів / Література західноєвропейського середньовіччя / За ред. Н.О.Висоцької. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. – С. 250-260.
- Рицарська література / Шаповалова М.С., Рубанова Г.Л., Моторний В.А. Історія зарубіжної літератури. – Львів: Вища школа, 1982. – С. 83-92.
- Рыцарская (куртуазная) литература // Т.В.Ковалева и др. Литература средних веков и Возрождения. – Минск: “Университетское”, 1988. – С.50-64.
- Черная С. Эстетический идеал поэзии трубадуров // Зарубіжна література. – 2005. – № 46. – С.10-13.
- <http://www.feb-web.ru/feb/litenc/encyclop/leb/leb-1511.htm>

Ходня К.Г.

*Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
Науковий керівник – ст.викл. Таран З.М.*

Використання новітніх технологій у викладанні іноземних мов та зарубіжної літератури

Tempora mutantur et nos mutamur in illes – “Часи змінюються, і ми змінюємося разом з ними” – говорили римські мудреці, і це дійсно так. Змінюється час, змінюється і стиль життя людини, її життєві цінності та світогляд. Навіть у системі освіти те, що донедавна було новим і цінним, поступається зараз новим методам і новітнім технологіям, які базуються на застосуванні комп'ютеризованого навчання.

Так, під час практики в Полтавській спеціалізованій школі I-III ступенів №3, ми були просто у захопленні від уроків таких вчителів-методистів, як Клименко Людмила Михайлівна, Резнікова Людмила Дмитрівна, Вовченко Олеся Миколаївна та ін. Їхні методи навчання: “Обери позицію”, “Навчаючи вчусь”, “Мікрофон”, “Коло ідей”, “Акваріум”, “Мозковий штурм”, “Тронування” – завжди будуть елементами наших майбутніх уроків іноземної мови та літератури. Дуже ефективним на уроках є метод “Тронування”. Цей вид діяльності застосовується на початковому етапі уроку для